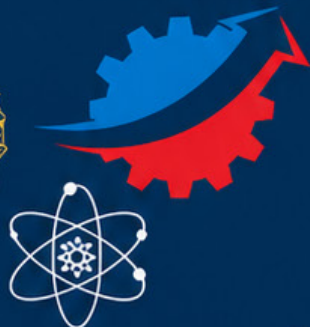

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL
SENTYABR / 9-SON, I-QISM

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google
Scholar

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ФИЛИАЛ В Г. ТАШКЕНТЕ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, sentyabr.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

ASOSIY VOSITALARNING DASTLABKI QIYMATINI SHAKLLANTIRISHNING XALQARO STANDARTLAR ASOSIDAGI METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	9
Nematova Dilnoza Azamatovna	
TIJORAT BANKLARIDA MIJOZGA YO'NALTIRILGAN BIZNES-JARAYONLARINI TRANSFORMATSIYA QILISHNING HOZIRGI HOLATI.....	15
Erdonayev Aliqul Xalimovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСТИНИЧНЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ НА ОСНОВЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	23
Нигматова Сугдиена Жалолиддин кизи	
SANOAT KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY MARKETING MEKANIZMLARIDAN FOYDALANISH.....	29
Bazarova Mamlakat Supiyevna	
XORIJIY ILMIY STAJIROVKALARNI TASHKIL ETISH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISHNING TIZIMLI TAHLILI VA KONSEPTUAL MODEL.....	33
Tojiyev S.A., Mashg'ulotov J.A., Usmonov U.M.	
HUDUDLAR IQTISODIYOTIDAGI NOMUTANOSIBLIK LARNI BARTARAF ETISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY MEKANIZMLARI.....	44
Toshov Mirzabek Hakimovich	
O'ZBEKISTONDA YENGIL SANOAT KORXONALARINING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH	50
O'rinova Umida Qodirjonovna	
QISHLOQ XO'JALIGIDA ULTRABINAFSHA C NURLANISH TEXNOLOGİYALARINING QO'LLANILISHI: ZAMONAVIY HOLATI, SAMARADORLIGI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	54
Ibroximov Sanjarbek, Nematov Nurillo, Xakimov Dilmurod	
TEKNOGEN CHIQINDILAR ASOSIDA MNA-1 VA MNA-2 FAOL KIMYOVIY QO'SHIMCHALARINI SINTEZ QILISH VA SEMENT XAMIRINING REOLOGIK KO'RSATKICHLARINI BOSHQARISH.....	64
Muhamedov Nodir Abdug'aniyevich	
IKKI TOMONLAMA TA'MINLANADIGAN ASINXRON GENERATOR ASOSIDAGI SHAMOL ENERGETIKA TIZIMINI MATEMATIK MODELASHTIRISH VA VEKTORLI BOSHQARISHNI TADQIQ ETISH.....	69
To'ychiyev Furqat, Rashidov Nuralibek, Abduxalilov Abdumannop	
СЕЙСМОСТОЙКОСТЬ МАЛОЭТАЖНОГО ЗДАНИЯ С ПУЛТРУЗИОННЫМ СТЕКЛОПЛАСТИКОВЫМ КАРКАСОМ И ДЕФОРМАЦИОННО-РАЗВЯЗНЫМИ 3D-ПЕЧАТНЫМИ СТЕНАМИ.....	80
Акбаров Дильшод, Акрамов Хуснитдин	
LEGIRLANGAN SILIKAT SHISHADA ZEEBEK EFFEKTIGA MNO_2 TA'SIRI	90
Soliyev Muxammadyor, Tursunova Rushana	
TIJORAT BANKLARI KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI PROGNOZLASH.....	99
Eshboyev Shahobiddin Anorqul o'g'li	
O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORAT SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISH TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	107
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
UNIVERSITET INSON KAPITALINI SHAKLLANTIRISH EKOTIZIMI SIFATIDA: DUNYO VA O'ZBEKISTONDA TA'LIM SIYOSATINING EVOLYUTSIYASI	114
Sabirov Alisher, Oqmullayev Ravshanjon	
PUTUR YETKAZMASDAN TEKSHIRISH LABORATORIYALARINI AKKREDITATSIYALASHDA STANDARTLASHTIRISH TALABLARINING AHAMIYATI.....	122
Axmedov G'ayratjon Maxmudjonovich	

QURILISH SANOATI KORXONALARIDA KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMI	129
G'iyosov Ilxom Karimovich	
KORXONALARDA INNOVATSIYALARNI BOSHQARISH: G'OYALARNI TIJORIYLASHTIRISHNING SAMARALI MEXANIZMLARI	137
Baymuradov Shoxrux, Dilmurodov Komiljon	
DAVLAT BUDJETI BARQARORLIGI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR KLASSIFIKATSIYASI	142
Gadoyeva Nilufar Erkinovna	
KORXONALARDA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA INNOVATION MARKETING TEKNOLOGIYALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH	148
Ikramova Nasiba Axmadovna	
TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNING MAMLUKAT IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIRI.....	153
Mizamova Umida Jamoliddin qizi	
ERKIN IQTISODIY ZONALARNING ASOSIY RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARINI PROGNOZLASH VA PROGNOZ NATIJALARINI BAHOLASH (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	158
Ibragimov Aziz Turayevich	
TAQSIMLANGAN IOT TIZIMLARIDA KECHEKISHGA SEZGIR VAZIFALARNI CHEKKA HISOBLASH (MEC) TUGUNLARIGA OPTIMAL YO'NALTIRISH USULLARI	164
Xolmatov Numonjon Meliboyevich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ КАЧЕСТВЕННОЙ ФИНАНСОВОЙ ИНФОРМАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ НСФО	171
Джамбакиева Гулнора Сайфутдиновна	
RESEARCHING METHODS FOR THE AUTOMATIC DETECTION OF OFFENSIVE LANGUAGE BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE.....	181
Fayzullaev Nurbek, Kuchkarov Muslimjon	
MINTAQAVIY TRANSPORT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI VA UNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	186
Ikromov Elyor Ibodulloyevich	
TUMANLAR SANOAT SALOHİYATINI INTEGRAL BAHOLASH ASOSIDA KICHIK SANOAT ZONALARINI JOYLASHTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MODELI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA).....	193
Yusupova Nigina Djurayevna	
TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING TASHKILIY-IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	199
O'sarov Abdulla Davronqulovich	
TASHQI SAVDO JARAYONLARINI BOSHQARISHDA "INTEGRATSIYALASHGAN TARIF" INTERAKTIV XIZMATIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	207
Muzaffarov Azimjon Ashraf o'g'li	
"NAVOIY KMK" AJDA INNOVATION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING TASHKILIY- IQTISODIY KOMPONENTLARI.....	212
Kurbanova Mehriniso, Masharipov Ma'sud	
HUDUDIIY ENERGETIKA TA'MINOTI TIZIMIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING NEYRO- RAVSHAN EKONOMETRIK MODELARI: QASHQADARYO VILOYATI ELEKTR ENERGETIKA TIZIMIDAN DALILLAR.....	219
Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich	
BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA MOLIVAVIY AXBOROT VA BUXGALTERIYA HISOB MEXANIZMLARI	224
Abdullayeva Sevaraxon Xasanovna	
AUTORSING XIZMATLARI RIVOJLANISHINING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	232
Mirxonov Mirfoziljon Olimjon o'g'li	

MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLAR TUSHUNCHASI VA ULARNING TASNIFI	237
Erdonova Maxfuza Mardonovna	
KO'P QAVATLI BINOLARDA LIFT SHAXTASI KONSTRUKSIYASINING SEYSMIK VA DINAMIK YUKLARGA BIRGALIKDAGI TA'SIRINI TAHLIL QILISH	242
Boymirzayev Azizbek Asqarali o'g'li	
ULTRATOVUSH DIAGNOSTIKA ROBOTI UCHUN AVTOMATIK GEL SIQISH TIZIMINI KONSTRUKTIV-TEKNOLOGIK LOYIHALASH VA VIRTUAL TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI BAHOLASH	249
Nodirbek Ruziyev, Zafar Botirovich Jurayev	
SANOAT AVTOMATLASHTIRISH TIZIMLARINING ZAMONAVIY RIVOJLANISH YO'NALISHLARI VA ULARNING TAHLILI	255
Sayilxonov Xudoyor Narzullo o'g'li	
SUV RESURSLARI CHEKLANGAN SHAROITDA HUDUDIY IXTISOSLASHUVNI TAKOMILLASHTIRISHNING USLUBIY ASOSLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA).....	263
Sodiqova Nigora Turayevna	
CREDIT PORTFOLIO IN COMMERCIAL BANKS AS A FACTOR IN IMPROVING ASSET QUALITY AND STABILITY	270
Baymuratova Zina Aqilbekovna	
ВЛИЯНИЕ ОПТИМИЗАЦИИ НАЛОГОВОГО БРЕМЕНИ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКУЮ АКТИВНОСТЬ.....	274
Хакимов Улугбек Абдуллаевич	
KATTA TIL MODELLARI YORDAMIDA DASTURIY TEST SSENARIYLARINI GENERATSIYALASHDA GALLYUTSINATSIYALAR MUAMMOSI VA ULARNI KAMAYTIRISH YONDASHUVLARI.....	280
Matkarimov Bobirjon Erkinboyevich	
INVESTISIYALARNI JALB ETISHDA INVESTISIYA SIYOSATI VA INVESTISIYA MUHITI	286
Sodiqov Maqsudjon Abdolimovich	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI EKSPORT SALOHIYATINI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY YONDASHUVLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMI.....	292
Djurayeva Munira Sadilloevna	
QARSHI SHAHRIDA KO'P QAVATLI TURAR-JOY BINOLARINI ISITISHDA IOT TIZIMINI QO'LLASH	298
Raupova O.I.	
ФИНАНСОВЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ АГРОБИЗНЕСА, РЕФОРМА ИНСТИТУТА НЕПЛАТЁЖЕСПОСОБНОСТИ И ГЕОГРАФИЯ СЕЛЬСКОЙ БЕДНОСТИ: УЗБЕКИСТАН, 2015–2025 ГОДЫ.....	303
Адилов Шерзот Шамильевич	
FERMER XO'JALIKLARINING INTENSIV RIVOJLANISHIDA INVESTITSION QARORLARNI QABUL QILISHNING KO'P MEZONLI VA RISKKA MOS MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	312
Rashidov Baxadir Yusupovich	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA AHOLIGA KO'RSATILADIGAN XIZMATLARNING ZAMONAVIY HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	317
Rajabov Saidrasul Xalil o'g'li	
BUYUK BRITANIYA STARTAP EKOTIZIMINI BOSHQARISH MODEL VA O'ZBEKISTON UCHUN SABOQLAR	323
Sodiqov Elmurod Shomurod o'g'li	
ДИНАМИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ КАРБОНИЗАЦИИ АММОНИЗИРОВАННОГО РАССОЛА ДЛЯ ЗАДАЧ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ И УПРАВЛЕНИЯ	329
Исхакова Фатима Фахритдиновна	
A STUDY ON THE COMPLEMENTARY COOPERATION MODEL AND IMPLEMENTATION GUARANTEES OF E-COMMERCE BETWEEN BEIJING AND TASHKENT UNDER THE THEORY OF COMPARATIVE ADVANTAGE	335
Wang Jiahao	

LANDSAT MA'LUMOTLARI ASOSIDA AYDAR-ARNASOY KO'LLAR TIZIMI SUV MAYDONINING 1990–2025-YILLARDAGI FAZOVIIY-VAQT O'ZGARISHLARINI BAHOLASH.....	343
Aminov Xamza, Madrimov Rajabboy, Xamdullayeva Aziza	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK KORXONALARIDA INVESTITSION FAOLIYATNI JADALLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	350
Aminov Sarvar Davlatbayevich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYALASHTIRISH MANBALARI VA KAPITAL TUZILMASINING TRANSFORMATSIYASI (O'ZBEKISTONNING UCHTA AKSIYADORLIK JAMIYATI MISOLIDA 2016–2025-YILLAR PANEL TAHLILI)	355
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH IMKONIYATLARI	363
Afenov Nursultan Nugmatillayevich	
KORXONALARDA MARKETING VA MENEJMENT STRATEGIYALARINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRINI BAHOLASHNING IQTISODIY USULLARI.....	369
Djurayev Alisher Umarovich	
TURISTIK KORXONALAR INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYAVIY TARTIBGA SOLISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI	376
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
O'ZBEKISTONDA TIJORAT BANKLARIDA YASHIL KREDITLASHNING INSTITUTSIONAL-HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	381
Sharipova Maxliyoxon Baxtiyor qizi	
OZIQ-OVQAT SANOATIDA MEHNAT SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRUVCHI INSTITUTSIONAL VA TASHKILII OMILLAR.....	387
Narbayeva Dilnoza Darvishaliyevna	
TIJORAT BANKLARI KAPITALLASHUV DARAJASINI OSHIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	393
Abduraimova Fazilat Hikmatulla qizi	
СВОБОДНЫЕ И НЕСТАЦИОНАРНЫЕ ВОЛНЫ В ВЯЗКОУПРУГОЙ ЦИЛИНДРИЧЕСКОЙ ОБОЛОЧКЕ	400
Иброхимов А.А., Набиев Б.Э., Исматова К.О., Тохинова Н.Т., Икромов С.Н.	
ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ТУРИСТСКОЙ ЭКОСИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ	413
Абзалова Нозимахон Нодирбек қизи	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA «OLTI KAPITAL» MODEL VA KAPITAL TRANSFORMATSIYASI	418
Abduvaliyev Zafar Mahmudovich	
MAMLAKATIMIZDA EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDA XIZMAT KO'RSATISH, YA'NI TRANSPORT LOGISTIKASINING O'RNI.....	426
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
INKLYUZIV TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA HUDUDIIY TA'LIM KLASSTERLARINING BOSHQARUV IMKONIYATLARI.....	432
Rajabov Sherzod, Rajapova Guldona	
O'ZBEKISTONDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH VA AGROSEKTORNI TRANSFORMATSIYA QILISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	438
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
FORMAL DESCRIPTION OF PARAMETRIC GEOMETRIC MODELS FOR MACHINE PARTS AND FORMATION OF THE GEOMETRIC CONSTRAINT MODEL.....	443
Shirin Rakhmonova	
QISHLOQ XO'JALIGINI MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA AXBOROT TIZIMLARINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI.....	448
Axmedov Azamat Kamilovich	

CLASSIFICATION OF WATER DESALINATION TECHNOLOGIES AND SOLAR DESALINATION SYSTEMS.....	457
Mironshox Amrulloevich Barilloev	
HUDUDIIY KICHIK SANOAT ZONALARIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHNING INNOVATSION VA RAQAMLI MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	463
Jo'rayev Po'latjon Komiljon o'g'li	
INNOVATSION JARAYONLARNI STRATEGIK BOSHQARISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI VA IJTIMOIIY-IQTISODIIY AHAMIYATI	470
Abdullayev Baxodir Abdugafforovich	

INNOVATSION JARAYONLARNI STRATEGIK BOSHQARISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI VA IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI

Abdullayev Baxodir Abdugafforovich

Qo'qon universiteti Andijon filiali. (DSc).

abahodir33@gmail.com.

Annotatsiya. Ushbu maqolada innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning nazariy yondashuvlari, o'ziga xos xususiyatlari hamda ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati tadqiq etilgan. Innovatsiya tushunchasining iqtisodiy mazmuni, uning tashkilotlar va hududlarning raqobatbardoshligini oshirishdagi o'rni hamda innovatsion faoliyatni strategik boshqarish zarurati ilmiy yondashuvlar asosida tizimlashtirilgan. Tadqiqotda innovatsion jarayonlarning ilmiy g'oyani shakllantirishdan boshlab uni amaliyotga joriy etish va tijoratlashtirishgacha bo'lgan bosqichlari strategik boshqaruv nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Shuningdek, innovatsion faoliyat samaradorligiga bilim va texnologiyalar, boshqaruv qarorlari, moliyaviy resurslar, institutsional muhit hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ta'siri ochib berilgan. Qiyosiy va tizimli tahlil natijalari innovatsion jarayonlarni alohida yangiliklarni joriy etish sifatida emas, balki o'zaro bog'langan iqtisodiy, texnologik, tashkiliy va ijtimoiy elementlarni qamrab oluvchi kompleks strategik boshqaruv obyekti sifatida qarash zarurligini ko'rsatadi. Tadqiqot natijasida innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning tashkilotlarning uzoq muddatli rivojlanishi, bozor o'zgarishlariga moslashuvchanligi va ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini oshirishdagi ahamiyati asoslangan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, innovatsion jarayon, strategik boshqaruv, innovatsion menejment, innovatsion faoliyat, strategik innovatsiya, raqobatbardoshlik, bilimlarni boshqarish, texnologik rivojlanish, ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация. В статье исследованы теоретические подходы, специфические особенности и социально-экономическое значение стратегического управления инновационными процессами. На основе научных подходов систематизированы экономическое содержание понятия инновации, ее роль в повышении конкурентоспособности организаций и регионов, а также необходимость стратегического управления инновационной деятельностью. Этапы инновационного процесса от формирования научной идеи до ее практического внедрения и коммерциализации рассмотрены с позиции стратегического управления. Раскрыто влияние знаний и технологий, управленческих решений, финансовых ресурсов, институциональной среды и механизмов государственной поддержки на эффективность инновационной деятельности. Результаты сравнительного и системного анализа показывают необходимость рассматривать инновационные процессы не как совокупность отдельных нововведений, а как комплексный объект стратегического управления, включающий взаимосвязанные экономические, технологические, организационные и социальные элементы. По результатам исследования обосновано значение стратегического управления инновационными процессами для долгосрочного развития организаций, повышения их адаптивности к изменениям рынка и социально-экономической эффективности.

Ключевые слова: инновация, инновационный процесс, стратегическое управление, инновационный менеджмент, инновационная деятельность, стратегические инновации, конкурентоспособность, управление знаниями, технологическое развитие, социально-экономическая эффективность.

Abstract. This article examines theoretical approaches, distinctive features, and the socio-economic significance of the strategic management of innovation processes. The economic content of innovation, its role in enhancing the competitiveness of organizations and regions, and the need for strategic management of innovation activities are systematized on the basis of relevant theoretical approaches. The stages of the innovation process, from the formation of a scientific idea to its practical implementation and commercialization, are analyzed from a strategic management perspective. Particular attention is paid to the influence of knowledge and technology, managerial decision-making, financial resources, the institutional environment, and government support mechanisms on the effectiveness of innovation activities. The results of comparative and systemic analysis demonstrate that innovation processes should be regarded not merely as the introduction of individual innovations but as a comprehensive object of strategic management encompassing interconnected economic, technological, organizational, and social elements. The study substantiates the importance of strategic management of innovation processes in ensuring the long-term development of organizations, improving their adaptability to market changes, and enhancing socio-economic efficiency.

Keywords: innovation, innovation process, strategic management, innovation management, innovation activity, strategic innovation, competitiveness, knowledge management, technological development, socio-economic efficiency.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalar korxonalar, tarmoqlar va hududlarning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlovchi muhim omillardan biriga aylanmoqda. Texnologik taraqqiyotning jadallashuvi, raqamli transformatsiya, iste'molchilar talabining o'zgarishi va global bozorlardagi raqobatning kuchayishi innovatsion faoliyatni alohida loyihalar doirasida emas, balki tashkilotning umumiy strategiyasi bilan uzviy bog'liq holda boshqarishni talab etadi. Shu sababli innovatsion jarayonlarning iqtisodiy mohiyatini aniqlash, ularning o'ziga xos xususiyatlarini tizimlashtirish va strategik boshqaruvdagi o'rnini ilmiy jihatdan asoslash menejment nazariyasi hamda amaliyotining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Innovatsiya tushunchasining iqtisodiy mazmunini shakllantirishda J.A. Shumpeterning ilmiy qarashlari alohida o'rin tutadi. Olim innovatsiyani yangi mahsulotlar, ishlab chiqarish va tashish usullari, yangi bozorlar hamda ishlab chiqarishni tashkil etish shakllaridan iqtisodiy manfaat olish maqsadida amaliy foydalanish bilan bog'laydi [1]. Ushbu yondashuv innovatsiyani faqat yangi g'oya yoki ilmiy ishlanma sifatida emas, balki iqtisodiy qiymat yaratuvchi va xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatiga amaliy tatbiq etiladigan jarayon sifatida talqin qilish imkonini beradi. Mazkur nazariy yondashuv bugungi strategik menejment sharoitida ham o'z ahamiyatini saqlab qolib, innovatsiyalarni tashkilotning uzoq muddatli rivojlanish maqsadlari bilan muvofiqlashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

MDH mamlakatlari ilmiy maktabida ham innovatsiyaning boshqaruv xususiyatlariga katta e'tibor qaratilgan. Jumladan, R.A. Fatxutdinov innovatsiyani boshqaruv obyektiga o'zgartirishlar kiritish natijasida ilmiy-texnikaviy, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik samara olishga yo'naltirilgan yangilikni amaliyotga tatbiq etishning yakuniy natijasi sifatida izohlaydi [2]. Bunday yondashuv innovatsion jarayonlarning ko'p qirrali ekanligini hamda ularni boshqarishda iqtisodiy natija bilan bir qatorda texnologik, tashkiliy va ijtimoiy omillarni ham hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekiston olimlari tomonidan ham innovatsion jarayonlarni boshqarishning nazariy va metodologik asoslari rivojlantirilgan. Xususan, N.M. Rasulov korporativ tuzilmalarda innovatsion jarayonlarni strategik boshqarish uslubiyotini takomillashtirishga doir nazariy fikr va yondashuvlarni umumlashtirgan [3]. Ushbu qarashlar innovatsion faoliyatni korxonaning joriy operatsion faoliyatidan ajratilgan holda emas, balki uning strategik maqsadlari, resurslari, boshqaruv qarorlari va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari bilan bog'liq yaxlit tizim sifatida o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekistonda innovatsion faoliyatning institutsional va huquqiy asoslarini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratilgan. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 24-iyuldagi O'RQ-630-son "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi Qonuni innovatsion faoliyat sohasidagi munosabatlarni huquqiy tartibga solishning asosiy me'yoriy asoslaridan biri bo'lib xizmat qiladi [4]. Bu esa innovatsion faoliyatni strategik boshqarish masalasini nafaqat korxona darajasidagi boshqaruv vazifasi, balki milliy innovatsion tizimni shakllantirish va rivojlantirish bilan bog'liq kompleks jarayon sifatida tadqiq etish zaruratini kuchaytiradi.

Shu nuqtayi nazardan, innovatsion jarayonlarni samarali boshqarish yangi g'oyani yaratishdan boshlab, uni ilmiy-texnik jihatdan ishlab chiqish, resurslar bilan ta'minlash, amaliyotga joriy etish, tijoratlashtirish va bozorda iqtisodiy natijaga erishishgacha bo'lgan o'zaro bog'liq bosqichlarni strategik muvofiqlashtirishni talab qiladi. Bunda bilimlarni boshqarish, texnologik imkoniyatlar, moliyaviy resurslar, institutsional muhit, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va boshqaruv qarorlarining sifati innovatsion jarayonlar samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning nazariy yondashuvlarini tizimlashtirish, ularning o'ziga xos xususiyatlari va ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini ochib berish hamda zamonaviy boshqaruv sharoitida innovatsion faoliyatni strategik rivojlantirishning ustuvor jihatlarini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish innovatsiya tushunchasining ilmiy evolyutsiyasini tahlil qilish, innovatsion jarayonlarning strategik boshqaruv xususiyatlarini aniqlash hamda ularning tashkilot va iqtisodiyot rivojlanishidagi o'rnini baholashni nazarda tutadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Innovatsion jarayonlarni strategik boshqarish muammosi xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlarda texnologik rivojlanish, bilimlarni boshqarish, tashkiliy o'zgarishlar, innovatsion faoliyatni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash hamda korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish nuqtayi nazaridan keng tadqiq etilgan. Mavjud ilmiy yondashuvlarni tahlil qilish innovatsion jarayonlarning samaradorligi faqat yangi texnologiyalarni yaratishga emas, balki bilim, resurs, boshqaruv va tashkiliy imkoniyatlarni yagona strategik maqsad asosida muvofiqlashtirishga ham bog'liqligini ko'rsatadi.

Xorijiy tadqiqotchilardan M.A. Schilling texnologik innovatsiyalarni strategik boshqarish masalalarini tadqiq etib, innovatsion rivojlanishda texnologik imkoniyatlar va yangi bilimlarni yaratishga alohida e'tibor qaratadi

[5]. Uning yondashuvida texnologik innovatsiya tashkilotning strategik rivojlanish vositasi sifatida namoyon bo'lib, yangi texnologiyani yaratishning o'zi yetarli emasligi, undan raqobat ustunligini shakllantirish maqsadida samarali foydalanish zarurligi asoslanadi. Bunday yondashuv innovatsion faoliyatni tashkilotning uzoq muddatli strategik maqsadlari bilan bog'lash imkonini beradi.

T. Stanovcic, S. Pekovic va A. Bouziri esa Fransiya ishlab chiqarish korxonalari ma'lumotlari asosida bilimlarni boshqarish amaliyoti va ekologik innovatsiyalar o'rtasidagi munosabatni empirik jihatdan tadqiq qilganlar [6]. Mualliflarning yondashuvi innovatsion faoliyat samaradorligida tashkilot ichida bilimlarni shakllantirish, almashish va ulardan foydalanish muhimligini ko'rsatadi. Demak, Schillingning texnologik imkoniyatlar va bilim yaratishga asoslangan strategik qarashlari Stanovcic, Pekovic va Bouzirining bilimlarni boshqarish amaliyotiga yo'naltirilgan empirik natijalari bilan o'zaro to'ldiriladi. Birinchi yondashuv innovatsiyaning strategik-texnologik asoslariga urg'u bersa, ikkinchisi bilimlarning tashkilot ichidagi harakati va ulardan amaliy foydalanish innovatsion natijalarga ta'sir ko'rsatishini ochib beradi.

MDH olimlari tadqiqotlarida innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy va metodologik jihatlariga alohida e'tibor qaratilgan. M.F. Safargaliev innovatsion faoliyatni tarmoqli ishlab chiqarish tizimlari sharoitida boshqarish metodologiyasini tadqiq etgan [7]. Mazkur yondashuvning muhim jihati innovatsion faoliyatni bitta korxona chegarasida emas, balki o'zaro aloqador iqtisodiy subyektlar, resurslar va boshqaruv munosabatlarini birlashtiruvchi tizim sifatida ko'rib chiqishdan iborat. Bu esa zamonaviy innovatsion jarayonlarda korxonalararo hamkorlik, axborot almashinuvi va boshqaruvni muvofiqlashtirishning strategik ahamiyatini oshiradi.

V.A. Vasyaycheva sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarish jarayonini rivojlantirishning metodologik yondashuvlari va instrumentlarini tadqiq etgan [8]. Ushbu yondashuv innovatsion boshqaruvni amaliy boshqaruv vositalari bilan bog'lash imkonini beradi. Safargaliev innovatsion faoliyatning tarmoqli va tizimli xususiyatlariga ko'proq urg'u bergan bo'lsa, Vasyaycheva korxona miqyosida innovatsion jarayonlarni rivojlantirish uchun zarur metodologik yondashuv va boshqaruv instrumentlarini asoslashga e'tibor qaratadi. Shuning uchun mazkur qarashlar innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishda makro va mikro darajadagi aloqalarni uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekistonlik olimlarning tadqiqotlarida innovatsion faoliyatni milliy iqtisodiyot va sanoat korxonalari sharoitida tashkil etish hamda boshqarish masalalari muhim o'rin egallaydi. M.A. Maxkamova sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini shakllantirish masalalarini tadqiq etib, innovatsiyani avvalgi faoliyatga o'zgartirish kiritish, mavjud elementni boshqasiga almashtirish yoki uni yangi element bilan to'ldirish orqali samara olishga qaratilgan jarayon sifatida talqin etadi [9]. Bunday qarash innovatsiyaning iqtisodiy natijadorligi bilan uning tashkiliy o'zgarishlar xususiyatini o'zaro bog'laydi.

B.B. Baxtiyorov esa sanoat korxonalarida innovatsion boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish masalasini tadqiq qilgan [10]. Uning ilmiy yondashuvi innovatsion jarayonlarning samaradorligini oshirishda boshqaruv mexanizmlarini korxonalarning mavjud tashkiliy-iqtisodiy sharoitlariga moslashtirish zarurligini ko'rsatadi. Maxkamovaning yondashuvida innovatsiyaning mazmuni va tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini shakllantirish ustuvor bo'lsa, Baxtiyorov tadqiqotlarida ushbu boshqaruv mexanizmlarini zamonaviy sharoitlarga muvofiq takomillashtirish masalasi rivojlantirilgan.

Ko'rib chiqilgan ilmiy yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilish ularni uchta o'zaro bog'liq yo'nalishga ajratish imkonini beradi. Xorijiy tadqiqotlarda texnologiya, bilimlarni yaratish va ulardan innovatsion natija olishga; MDH tadqiqotlarida innovatsion faoliyatni tizimli tashkil etish, tarmoqli hamkorlik va boshqaruv instrumentlariga; O'zbekiston olimlari tadqiqotlarida esa milliy iqtisodiyot va sanoat korxonalari sharoitida innovatsion boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini shakllantirish va takomillashtirishga nisbatan kuchliroq e'tibor kuzatiladi.

Shu bilan birga, mavjud ilmiy qarashlarni umumlashtirish innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning texnologik, bilimga asoslangan, tashkiliy va iqtisodiy jihatlarini yagona tizimda o'zaro bog'lash masalasi qo'shimcha tadqiqotlarni talab etishini ko'rsatadi. Xususan, innovatsion g'oyani shakllantirishdan boshlab uni amaliyotga joriy etish va tijoratlashtirishgacha bo'lgan jarayonlarda strategik maqsadlar, bilim va texnologiyalar, boshqaruv instrumentlari, resurslar hamda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarning o'zaro ta'sirini kompleks baholash muhimdir. Mazkur holat innovatsion jarayonlarni alohida funksiyalar majmui sifatida emas, balki tashkilotning uzoq muddatli raqobatbardoshligi va ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini ta'minlovchi yaxlit strategik boshqaruv obyekti sifatida tadqiq etish zaruratini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning nazariy yondashuvlari, o'ziga xos xususiyatlari va ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini aniqlashga qaratilgan bo'lib, tadqiqot jarayonida **tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, ilmiy abstraksiyalash va umumlashtirish** usullaridan kompleks foydalanildi. Tadqiqotning

axborot bazasini innovatsion va strategik menejmentga oid xorijiy, MDH va O'zbekiston olimlarining ilmiy ishlari, innovatsion faoliyatni tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy hujjatlar hamda xalqaro metodologik yondashuvlar tashkil etdi. Metodlarning o'zaro uyg'un holda qo'llanilishi innovatsion jarayonlarni alohida iqtisodiy hodisa sifatida emas, balki texnologik, tashkiliy, boshqaruv va ijtimoiy elementlardan tashkil topgan yaxlit tizim sifatida o'rganish imkonini berdi.

Tizimli tahlil usuli innovatsion jarayonlarning asosiy tarkibiy qismlari va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni aniqlashda qo'llanildi. Bunda innovatsion g'oyaning shakllanishi, bilim va texnologiyalarni yaratish, moliyaviy va tashkiliy resurslarni jalb qilish, yangilikni amaliyotga joriy etish hamda tijoratlashtirish bosqichlari yagona strategik boshqaruv tizimining o'zaro bog'liq elementlari sifatida tahlil qilindi. Innovatsion jarayonlarning muvaffaqiyati fundamental va amaliy tadqiqotlar, tajriba-konstruktorlik ishlari hamda tijoratlashtirish jarayonlarining uzviyligiga, shuningdek, boshqaruv sifati va idoralararo aloqalarning barqarorligiga bog'liqligi hisobga olindi [11]. Tizimli yondashuv asosida strategik boshqaruv qarorlari, bilim, texnologiya, institutsional muhit va iqtisodiy natijalar o'rtasidagi bog'liqliklar umumlashtirildi.

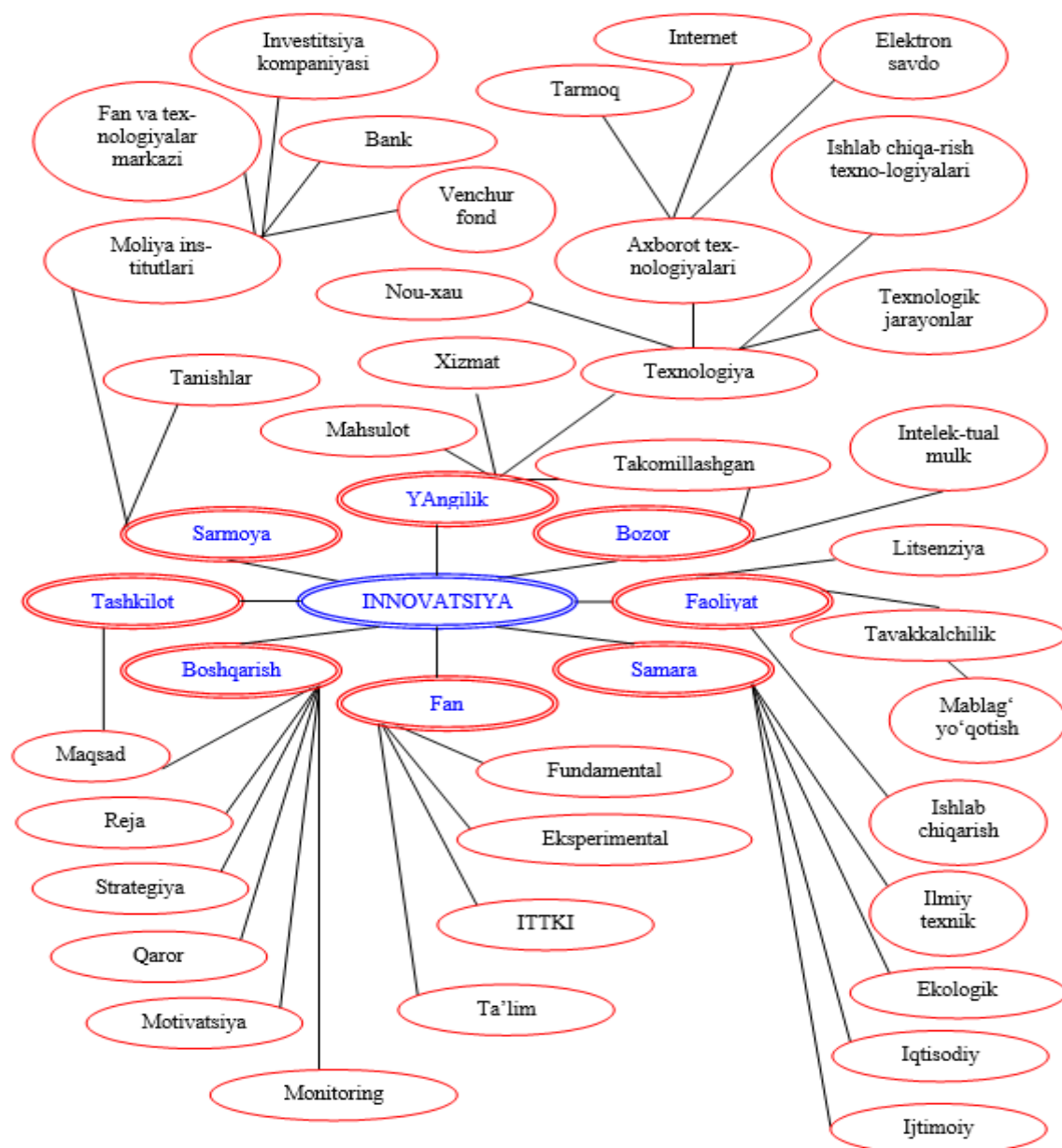
Qiyosiy va kontent-tahlil usullari xorijiy, MDH va O'zbekiston olimlarining innovatsion jarayonlarni boshqarishga doir ilmiy qarashlarini solishtirishda qo'llanildi. Kontent-tahlil jarayonida ilmiy manbalardagi "innovatsiya", "innovatsion jarayon", "strategik boshqaruv", "bilimlarni boshqarish", "texnologik rivojlanish", "tashkiliy-iqtisodiy mexanizm" kabi tayanch tushunchalarning mazmuni tahlil qilindi. Xalqaro metodologik yondashuvlarda innovatsiya ilmiy kashfiyotlar, yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot va xizmatlar, shuningdek, ularni bozor va amaliy hayotga joriy etish bilan bog'liq kompleks jarayon sifatida qaralishi tadqiqotning konseptual asoslaridan biri sifatida qabul qilindi [12]. Qiyosiy tahlil esa turli ilmiy maktablarning innovatsion boshqaruvga oid umumiy va farqli jihatlarini aniqlash imkonini berdi.

Ilmiy abstraksiyalash va umumlashtirish usullari orqali mavjud nazariy yondashuvlarning ikkilamchi jihatlaridan abstraksiyalanib, innovatsion jarayonlarni strategik boshqarish uchun muhim bo'lgan asosiy belgilar ajratib olindi. Xususan, innovatsion faoliyatning strategik yo'naltirilganligi, bilim va texnologiyalarga asoslanganligi, boshqaruv qarorlarining uzoq muddatli xarakterga egaligi, resurslarning o'zaro muvofiqlashtirilishi hamda iqtisodiy va ijtimoiy natija yaratishga qaratilganligi umumlashtirildi. Natijada innovatsion jarayonlarni strategik boshqarish tashkilotning alohida funksional faoliyati emas, balki uning uzoq muddatli rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi kompleks boshqaruv jarayoni sifatida talqin qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning nazariy yondashuvlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, innovatsiyaning mazmunini faqat yangi mahsulot yoki texnologiyani yaratish bilan chegaralash yetarli emas. Innovatsiya ilmiy g'oyaning shakllanishidan boshlab uning amaliyotga joriy etilishi, ishlab chiqarilishi, bozorga chiqarilishi va ijtimoiy-iqtisodiy samara yaratishigacha bo'lgan o'zaro bog'liq jarayonlarni qamrab oladi. Shu nuqtayi nazardan, innovatsiya iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik natijalarga erishish uchun ilm-fan yutuqlari asosida yaratilgan yangi tovarlar, xizmatlar va texnologik yutuqlardan foydalanishni ifodalaydi [13]. Mazkur yondashuv innovatsion jarayonni boshqarishda texnologik omillar bilan bir qatorda iqtisodiy manfaatlar, ijtimoiy ehtiyojlar va boshqaruv mexanizmlarini ham hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqotda innovatsiya tushunchasiga berilgan turli ilmiy ta'riflarni tizimlashtirish uchun **klaster metodologiyasi** qo'llanilgan. 1-rasm "Innovatsiya tushunchasini Klaster (shingil) metodologiyasi asosida tasvirlash" da umumlashtirilgan (1-rasm).

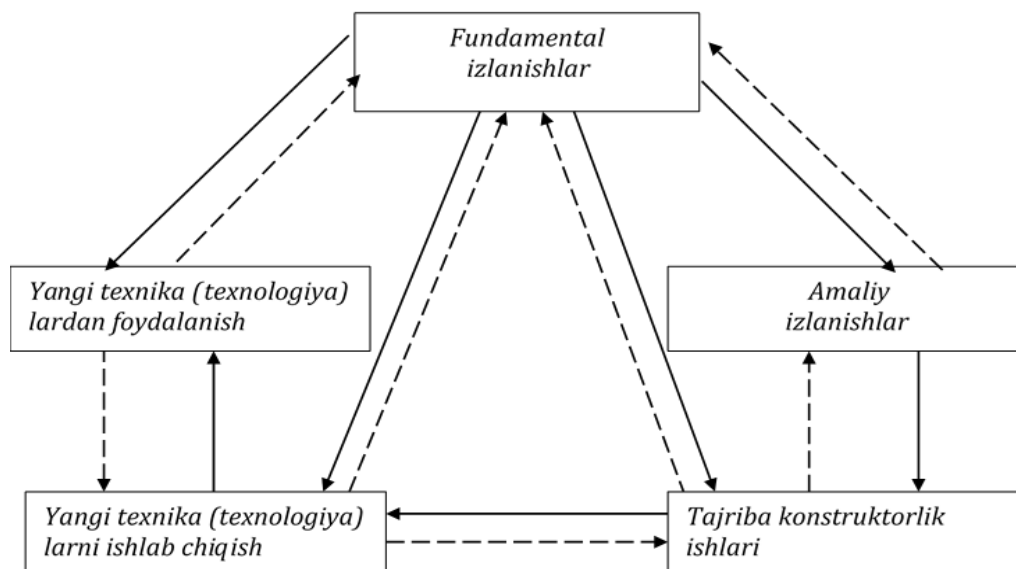

1-rasm. Innovatsiya tushunchasini klaster (shingil) metodologiyasi asosida tasvirlash

Mazkur sxemaning tahlili innovatsiya tushunchasi bir nechta o'zaro bog'liq yo'nalishlarni qamrab olishini ko'rsatadi. Klasterlash yondashuvi innovatsiyaning iqtisodiy, texnologik, ijtimoiy va boshqaruv jihatlarini alohida ko'rib chiqish bilan cheklanmay, ularni yagona tizimda birlashtirish imkonini beradi. Shundan kelib chiqib, innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning birinchi muhim xususiyati **ko'p komponentlilik va tizimlilik** deb baholanishi mumkin. Ya'ni innovatsion natijaga erishish alohida elementning samaradorligiga emas, balki tizim tarkibiy qismlarining o'zaro muvofiqlashtirilishiga bog'liq.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, innovatsion jarayonning ikkinchi muhim xususiyati uning **uzluksiz va siklik xarakterga ega ekanligi** bilan belgilanadi. Fundamental tadqiqotlar, amaliy izlanishlar, tajriba-konstruktorlik ishlari, mahsulotni o'zlashtirish va undan ishlab chiqarishda foydalanish bir-biridan mutlaqo ajralgan bosqichlar emas. R.A. Xayrullin va I. Alieksieiev innovatsion jarayon fundamental tadqiqotlardan boshlab ilmiy g'oya va ixtironing texnik amalga oshirilishi hamda yangilikning ommaviy ishlab chiqarishga tatbiq etilishigacha bo'lgan davrni qamrab olishini ta'kidlaydilar [14]. A.A. Boytseva va E.A. Pavlova esa fundamental tadqiqotlarni innovatsion jarayonning barcha keyingi bosqichlari uchun boshlang'ich asos sifatida baholaydilar [15].

Ushbu bog'liqlik 2-rasm "Fundamental va amaliy izlanishlar aloqasi" orqali ifodalangan (2-rasm).

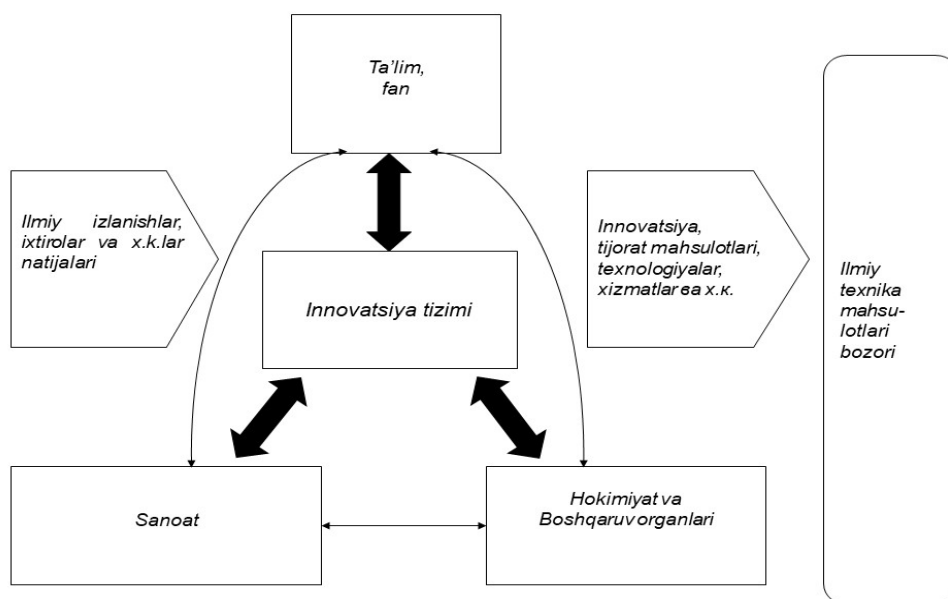

2-rasm. Fundamental va amaliy izlanishlarning innovatsion jarayondagi o'zaro aloqasi

Mazkur sxemadan kelib chiqadigan asosiy natija shundaki, innovatsion jarayon bosqichlari o'rtasida qat'iy chegara mavjud emas. Amaliy faoliyatda fundamental va amaliy tadqiqotlar, tajriba-konstruktorlik ishlari hamda ishlab chiqarishga joriy etish jarayonlari bir-biri bilan uyg'unlashib boradi. Jarayon yakuniga yaqinlashgan sari innovatsiyaning bozor va tijorat maqsadlari yanada aniq shakllanadi. Shu sababli alohida bosqichda olingan natijani keyingi bosqichlarga uzatmaslik ilmiy ishlanmaning iqtisodiy va ijtimoiy qiymatini pasaytiradi.

Tahlil natijasida O'zbekiston sharoiti uchun alohida ahamiyatga ega bo'lgan boshqaruv muammosi ham aniqlanadi. Innovatsion jarayonning turli bosqichlari turli mehnat jamoalari va tashkilotlar tomonidan bajarilganda ularning manfaatlari bir-biriga mos kelmasligi mumkin. Natijada idoralararo aloqalarda uzilishlar yuzaga kelib, "yangiliklarni yoqtirmaslik sindromi" deb ifodalangan holat shakllanadi. Shuning uchun innovatsion jarayon samaradorligini oshirish uchun uning uzluksizligi, moslashuvchanligi va harakatchanligini ta'minlaydigan bosqichlararo aloqalarni strategik muvofiqlashtirish zarur.

Innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning uchinchi muhim xususiyati **ilm-fan, ta'lim, ishlab chiqarish va institutsional boshqaruvning integratsiyasi** bilan bog'liq. 3-rasm "Innovatsiya industriyasi" da mazkur o'zaro bog'liqlik konseptual tarzda ifodalangan (3-rasm).

3-rasm. Innovatsiya industriyasining asosiy subyektlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik

Mazkur model innovatsion jarayonning muvaffaqiyati alohida korxona yoki ilmiy tashkilot faoliyati bilangina

belgilanmasligini ko'rsatadi. Ilmiy tadqiqot va ixtirolarni innovatsiyalarga aylantirish, keyinchalik ularni ilmiy-texnik mahsulotlar va yechimlar bozoriga olib chiqishda ta'lim, fan, ishlab chiqarish va davlat institutlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik muhim o'rin egallaydi [16]. Demak, strategik boshqaruvning vazifasi faqat innovatsion loyihani rejalashtirish emas, balki innovatsion ekotizim ishtirokchilari manfaatlarini muvofiqlashtirish va ilmiy natijaning bozorgacha bo'lgan harakatini ta'minlashdan ham iborat.

O'tkazilgan tahlil asosida innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning **to'rtta asosiy xususiyati** ajratildi: birinchidan, innovatsion jarayon **tizimli va ko'p komponentli** xususiyatga ega; ikkinchidan, fundamental tadqiqotdan tijoratlashtirishgacha bo'lgan jarayon **uzluksiz va siklik** xarakter kasb etadi; uchinchidan, jarayonning samaradorligi turli bosqichlar va ishtirokchilar o'rtasidagi **strategik muvofiqlashtirish** darajasiga bog'liq; to'rtinchidan, barqaror innovatsion rivojlanish **fan-ta'lim-ishlab chiqarish-davlat** o'rtasidagi institutsional hamkorlikni talab etadi.

Shu asosda innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini **ilmiy g'oya va bilimlarni yangi mahsulot, xizmat yoki texnologiyaga aylantirish, ularni amaliyot va bozorga olib chiqish hamda iqtisodiy va ijtimoiy qiymat yaratishga qaratilgan o'zaro bog'liq boshqaruv jarayonlari majmui** sifatida ifodalash mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsiyaning yakuniy samaradorligi yangilikning o'zi bilan emas, balki ilmiy g'oyaning tijoratlashtirilishigacha bo'lgan barcha bosqichlarning strategik jihatdan muvofiqlashtirilishi bilan belgilanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishning nazariy yondashuvlari va ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini o'rganish asosida quyidagi ilmiy xulosalar va amaliy takliflar shakllantirildi.

Birinchidan, innovatsion jarayonlarni faqat yangi mahsulot, xizmat yoki texnologiyani yaratish bilan chegaralash maqsadga muvofiq emas. Innovatsiya fundamental tadqiqotlar, amaliy izlanishlar, tajriba-konstruktorlik ishlari, ishlab chiqarishga joriy etish va tijoratlashtirish bosqichlarini qamrab oluvchi **ko'p komponentli va yaxlit tizim** hisoblanadi. Shu sababli korxona va tashkilotlarda innovatsion faoliyatni boshqarishda alohida innovatsion loyihalarni nazorat qilishdan ko'ra, ularning barcha bosqichlarini yagona strategik maqsad asosida boshqarish mexanizmini shakllantirish taklif etiladi.

Ikkinchidan, fundamental va amaliy tadqiqotlar, tajriba-konstruktorlik ishlari hamda innovatsiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish o'rtasidagi munosabatlar **uzluksiz va siklik xususiyatga ega**. Amaliyotda ushbu bosqichlar o'rtasida qat'iy chegaralar mavjud emas va bir bosqichda olingan natija keyingi bosqichning axborot hamda bilim bazasini shakllantiradi. Shundan kelib chiqib, innovatsion loyihalarni strategik boshqarishda har bir bosqich uchun alohida natija ko'rsatkichlarini belgilash bilan birga, ularning keyingi bosqichga o'tishi va yakuniy tijorat natijasiga qo'shgan hissasini ham baholash mexanizmini joriy etish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, innovatsion jarayon samaradorligini pasaytiruvchi asosiy tashkiliy muammolardan biri uning turli bosqichlari bilan shug'ullanuvchi jamoa va tashkilotlarning manfaatlarini yetarli darajada muvofiqlashtirilmasligidir. Bunday sharoitda idoralararo aloqalarning uzilishi innovatsion g'oyaning keyingi bosqichga o'tishini sekinlashtirib, qayd etilgan "yangiliklarni yoqtirmaslik sindromi" ning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois innovatsion jarayon ishtirokchilari o'rtasida axborot almashinuvi, javobgarlik, manfaat va natijalarni taqsimlashning yagona strategik mexanizmini shakllantirish taklif etiladi.

To'rtinchidan, innovatsion jarayonlarni strategik boshqarish samaradorligi **fan, ta'lim, ishlab chiqarish va davlat institutlarining o'zaro integratsiyasiga** bog'liq. Ilmiy natijalarni amaliy innovatsiyaga aylantirish va ularni bozorga olib chiqishda mazkur subyektlarning bir-biridan ajralgan holda faoliyat yuritishi innovatsion siklning uzilishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari, sanoat korxonalari, innovatsion infratuzilma subyektlari hamda davlat boshqaruvi organlari ishtirokidagi qo'shma innovatsion loyihalar va tajriba-sinov ("pilot") mexanizmlarini kengaytirish maqsadga muvofiq.

Beshinchidan, innovatsion faoliyatning yakuniy natijasi ilmiy yoki texnologik yangilikning mavjudligi bilangina emas, balki uning **iqtisodiy va ijtimoiy qiymat yaratish darajasi** bilan baholanishi lozim. Shu nuqtayi nazardan, innovatsion loyihalarni tanlash va baholashda faqat ilmiy-texnik ko'rsatkichlardan foydalanish yetarli emas. Ularning bozor talabi, tijoratlashtirish imkoniyati, iqtisodiy samaradorligi, ijtimoiy ahamiyati va strategik rivojlanish maqsadlariga muvofiqligini ifodalovchi kompleks mezonlardan foydalanish taklif etiladi.

Oltinchidan, amalga oshirilgan nazariy tahlillar asosida innovatsion jarayonlarni strategik boshqarishni **ilmiy g'oya va bilimlarni yangi mahsulot, xizmat yoki texnologiyaga aylantirish, ularni amaliyotga joriy etish va tijoratlashtirish hamda iqtisodiy-ijtimoiy qiymat yaratishga qaratilgan o'zaro bog'liq jarayonlarni uzoq muddatli maqsadlar asosida muvofiqlashtirish tizimi** sifatida talqin qilish taklif etiladi. Mazkur yondashuv innovatsion boshqaruvda texnologik, tashkiliy, iqtisodiy va institutsional omillarni yagona strategik tizim doirasida uyg'unlashtirish imkonini beradi.

Umuman olganda, innovatsion jarayonlarning samaradorligini oshirish uchun innovatsiyaning alohida

bosqichlarini rivojlantirishning o'zi yetarli emas. Asosiy e'tibor "ilmiy g'oya → fundamental va amaliy tadqiqot → tajriba-konstruktorlik ishlari → ishlab chiqarishga joriy etish → bozor → tijoratlashtirish → ijtimoiy-iqtisodiy samara" zanjirining uzluksiz ishlashini ta'minlashga qaratilishi lozim. Bunday yondashuv innovatsion faoliyatni tashkilotning joriy vazifasi sifatida emas, balki uning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlaydigan strategik boshqaruv obyekti sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982.
2. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. – М., 2000.
3. Расулов Н.М. Корпоратив тузилмаларда инновацион жараёнларни стратегик бошқариш услубиётини такомиллаштириш: иқтисодиёт фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати. – Т.: ТДИУ, 2023.
4. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 24-iyuldagi O'RQ-630-son "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi Qonuni.
5. Schilling M.A. Strategic Management of Technological Innovation. – 4th ed. – McGraw-Hill, 2013.
6. Stanovcic T., Pekovic S., Bouziri A. The effect of knowledge management on environmental innovation: The empirical evidence from France // *Baltic Journal of Management*. – 2015. – Vol. 10. – No. 4. – P. 413–431.
7. Сафаргалиев М.Ф. Методология управления инновационной деятельностью в сетевых производственных системах: автореф. дис. д-ра экон. наук. – Казань: КНИТУ, 2020.
8. Васяйчева В.А. Методологические подходы и инструментарий развития процесса управления инновационной деятельностью промышленных предприятий: автореф. дис. д-ра экон. наук. – Самара: СНИУ, 2021.
9. Махкамова М.А. Формирование организационно-экономического механизма управления инновационной деятельностью на промышленных предприятиях Республики Узбекистан: автореф. дис. д-ра экон. наук. – Т.: ТГТУ, 2004. – 45 с.
10. Бахтиёров Б.Б. Саноат корхоналари инновацион бошқарувининг ташкилий-иқтисодий механизмини такомиллаштириш: иқтисодиёт фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати. – Т., 2023.
11. Абдуллаев Б.А. Инновация жараёнларини стратегик бошқаруви методологиясини такомиллаштириш: иқтисодиёт фанлари доктори (DSc) диссертацияси. – Андижон, 2025.
12. Chubakova V.D., Drobkova O.S. Regulatory Requirements Integration for the Sustainable Innovation Classification // 2025 7th International Youth Conference on Radio Electronics, Electrical and Power Engineering (REEPE). – Moscow, 2025. – P. 01–06. – DOI: 10.1109/REEPE63962.2025.10971063.
13. Cunningham P.M., Cunningham M., Ekenberg L. Baseline analysis of 3 innovation ecosystems in East Africa // 2014 14th International Conference on Advances in ICT for Emerging Regions (ICTer). – Colombo, Sri Lanka, 2014. – P. 156–162. – DOI: 10.1109/ICTER.2014.7083895.
14. Хайруллин Р.А. Этапы инновационного процесса // *Фундаментальные исследования*. – 2011. – № 12 (часть 4). – С. 809–813; Aliksieiev I., Mazur A. // *Economics, Entrepreneurship, Management*. – 2022. – Vol. 9. – No. 1. – DOI: 10.56318/eem2022.01.007.
15. Бойцева А.А., Павлова Е.А. Роль и место научных исследований в инновационном цикле // *Фундаментальные исследования*. – 2016. – № 6 (часть 2). – С. 339–343.
16. Badalova A.G., Goncharova E.B., Volnaya S.A., Kaznacheeva A.A. Industrial Potential Management: Dynamics, Structure, Approaches, Indicators // 2024 6th International Youth Conference on Radio Electronics, Electrical and Power Engineering (REEPE). – Moscow, Russian Federation, 2024. – P. 1–8. – DOI: 10.1109/REEPE60449.2024.10479564.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100